

Jesus' mange ansigter: Frelserens udseende har haft mange former gennem tiden. © Shutterstock, bearbejdet af Bibelselskabet.

Var Jesus hot or not? De første rygter om frelserens udseende

Hvordan så Jesus ud? Bibelen giver ikke meget at gå efter, så fantasien har haft frit spil gennem historien. Var han skægget, blåøjjet, eller måske sort? Det ser Kasper Bro Larsen nærmere på

Kasper Bro Larsen

Professor i Det Nye Testamente

Afdeling for Teologi, Aarhus Universitet

Et menneske kendes på sit ydre. Sådan sagde man i antikken. Men evangelierne er tavse om Jesus' udseende. Derfor måtte man opfinde det. Senere kom der flere farver på: Jesus i rødmosset, blåøjjet eller sorthudet udgave.

Jesus var en 10'er, men ...

I 2001 offentliggjorde BBC et computergenereret billede af Jesus. Retsmedicinere havde lavet det ud fra et kranium fra det 1. århundrede fundet i Israel. Resultatet chokerede mange. På billedet har han sydlandsk udseende, som man siger; han har kort hår og er ikke gudesmuk. Var Jesus så alligevel ikke en 10'er?

Bibels evangelier om Jesus er underligt tavse om hans udseende; de beskriver ham bare som en 30-årig jøde fra Galilæa. Mon man ønskede at skjule, at Jesus i virkeligheden var grim? Og hvad hvis han var? Havde det så nogen betydning? For at finde et svar, må vi omkring antik-kens syn på udseende.

Fysiognomik

Et velkendt ordsprog siger, at man ikke skal skue hunden på hårene. Men i Hollywood og hos Walt Disney tænker man modsat: Bjørnebanden skal have skægstubbe, så man kan se, at de er rigtige skurke. På samme måde var det i antikkens græsk-romerske verden. Her var fysiognomikken læren om sammenhængen mellem et menneskes ydre og dets indre. Fysiognomiske værker er fx overleveret af Pseudo-Aristoteles (ca. 300-100 f.Kr.) og Polemon (100-tallet e.Kr.).

Udvortes orden er lig med indvortes orden, sagde man. Den smukke, harmoniske krop vidner om et indre, der er ædelt, klogt og moralsk. Samfundsstøtter som fx konger, generaler og kejser blev derfor typisk beskrevet som flotte mænd: høje, stærke, smukke – hverken lavstammede eller overmuskuløse. Ifølge Platon var *good-looking* faktisk en del af den ideelle magthavers kompetenceprofil (Staten 535a).

Anderledes beskrev man samfundsrevsere som Sokrates og Æsop. De blev skildret som grimme Quasimodo-typer. Samfundskritikernes subversive budskaber gav sig angiveligt til kende i deres alternative udseende. I en antik fysiognomisk kontekst blev Jesus' udseende derfor et tydeligt signal om hans budskab: Var han grim samfundskritiker eller flot samfundsstøtte? Som sagt lader evangelisterne det stå åbent.

Messianske modeller

Den græsk-romerske fysiognomik påvirkede også jødedommen på Jesus' tid. Som vismanden Sirak sagde: "En mand kendes på sit udseende" (Siraks Bog 19,29). Jødernes forventning om en kommende befrier gav sig derfor også udtryk i visioner om hans udseende.

For eksempel profeterer nogle utydelige fragmenter blandt Dødehavsskrifterne, at "Guds udvalgte" skal fødes med rødt hår og bestemte modernærker (4Q534; jf 4Q186; 4Q561). Så er han også lettere at kende, når han en dag dukker op. Allerede i Det Gamle Testamente fortælles det, at Kong David, den salvede messias, var rødmosset og havde "kønne øjne og så godt ud" (Første Samuelsbog 16,12). Også lovgiveren Moses var "dejlig" (Anden Mosebog 2,2), hvilket senere jødiske forfattere malede stort op. Men Det Gamle Testamente rummer også historier om helte på trods – helte, der ikke har udseendet med sig. Fx fortæller profeten Esajas om "Herrens lidende tjener", der ofrer sig for folket: "Hans skikkelse havde ingen skønhed, vi så ham, men vi brød os ikke om synet" (Esajas' Bog 53,2).

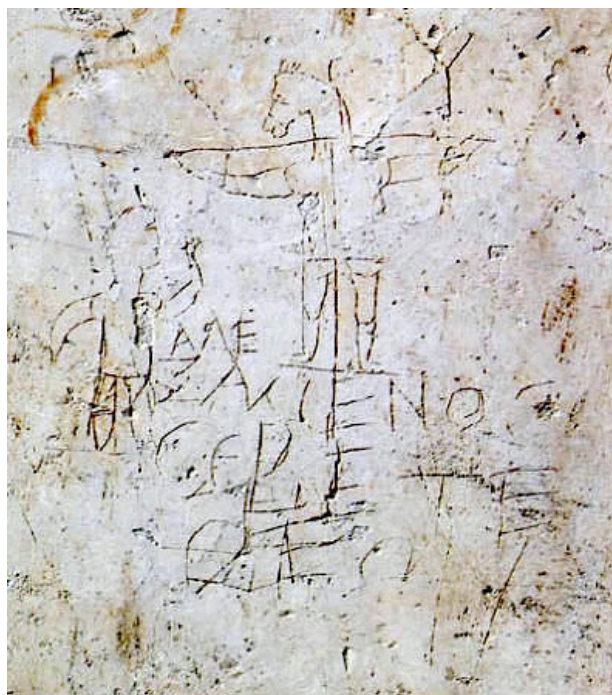
Der var derfor både smukke og grimme modeller fra Det Gamle Testamente at bygge videre på, når de tidlige kristne forfattere ville beskrive Jesus som messias. Apostlen Paulus bruger tilsyneladende den grimme model. 15-20 år efter Jesus' død skriver han et digt om Jesus: Frelseren gav afkald på sin guddommelige status i himlen og blev som menneske korsfæstet på slavevis i "en tjeners skikkelse" (Filipperbrevet 2,7). I Paulus' digt rimer Jesus på den uskonne "Herrens lidende tjener" fra Esajas. Men nærmere et portræt af tømrreren fra Nazaret kommer vi ikke i Det Nye Testamente.

Den grimme Jesus

Vi skal op i anden halvdel af 100-tallet, før Jesus begynder at få et tydeligere udseende. Her påstår kristendomskritikeren Kelsos, at Jesus var lille, grim og proletarisk (Origenes, *Mod Kelsos*

6.75). Kelsos har sikkert vidst, hvordan tidlige kristne som Paulus kobledde Jesus med "Herrens lidende tjener". Men nu vender Kelsos dette Jesus-billede mod de kristne selv.

Hvis Jesus er grim og subversiv, må kristendommen som konsekvens også være samfunds-skadelig. Den satiriske Alexamenos-graffito, der blev fundet i 1857 ved Palatinerhøjen i Rom, illustrerer Kelsos' pointe. Den er muligvis ikke meget yngre end Kelsos og forestiller en kristen mand, Alexamenos, der tilbeder Jesus på korset. Vel at mærke Jesus med æselhoved. Ret vildt, hvis det er den ældste visuelle fremstilling af korsfæstelsen, der findes. For så er det antikristne karrikaturtegnere, der har opfundet kristendommens krucifiks-motiv.

Alexamenos-graffitoen. Fortolkes typisk som en satirisk karikatur af Jesus på korset med æselhoved. Indskriften oversættes: "Alexamenos tilbeder [sin] gud". Dateringen er usikker (typisk i 200-tallet). Fundet ved Palatinerhøjen i Rom. © Wikimedia Commons.

At Jesus er grim og kristendommen grimmere, var en påstand, som oldkirkens kirkefædre fra omkring år 200 ikke kunne lade stå uimodsagt. Origenes mener, at Kelsos forvansker Esajas' beskrivelse af "Herrens lidende tjener". Man burde i stedet læse [Salme 45](#) i Det Gamle Testamente om "den smukkeste blandt mennesker". For ifølge Origenes er den formulering en profeti om Jesus. Man fornemmer, at Origenes var apologet og ville forsvare kristendommen. Hans velbyggede Jesus er ingen trussel mod samfundets orden.

Andre kirkefædre prøvede at vende det grimme rygte om Jesus til en fordel. Fx mente Klement af Alexandria, at Jesus trumfede sit ydmyge ydre med en ekstraordinær indre skønhed og kærlighed (*Opdrageren* 3.1). Irenæus betragtede Jesus' manglende skønhed som tegn på, at Jesus virkelig var et ægte menneske af kød og blod (*Mod kætterne* 3.19.2).

Tertullian opfattede Jesus' look som en påmindelse om ikke at gå for meget op i sit udseende (*Om afgudsdyrkelse* 18). I øvrigt, tilføjede han, vender Jesus snart tilbage i skøn, herlig og guddommelig skikkelse (*Svar til jøderne* 14). Inden sin genkomst har Jesus gennemgået en himmelsk skønhedsbehandling. Det var i øvrigt denne guddommelige version af Jesus, disciplene fik et smugkig af ved den mystiske forklarelse på bjerget i Galilæa: "Hans ansigt lyste som solen" (Matthæusevangeliet 17,2; jf. Johannes' Åbenbaring 1,13-15).

Your Own Personal Jesus

Men skønheden kan også afhænge af øjnene, der ser. Førnævnte Origenes havde i den forbindelse en såkaldt akkommodations-teori. Ifølge teorien viser Jesus sig for mennesker i forskellige former, alt efter hvad den enkelte er i stand til at opfatte (*Mod Kelsos* 2.64). En lignende tanke ligger måske bag oldkirkens apokryfe skrifter om den polymorfe eller mangeformede Jesus.

I disse fanfiktioner om Jesus fortælles det, at han viste sig for disiplene i skikkelse af både et barn, en ung mand, en velskabt og smuk voksen mand og som skaldet med langt skæg (Johannesakterne 88-89). Jesus kunne være både ”stor og lille, smuk og hæslig, ung og gammel” (Petersakterne 20). På den måde kommer Jesus til at minde om græsk-romerske guder som Zeus, der forvandlede sig i stadigt nye former, når han ville i nærkontakt med menneskedøtrene.

FAKTA: Fanfiktion

Fanfiktion er omskrivning eller videredigtning på allerede kendt materiale. Fanfiktion kan fx give rum for fortolkning og nyfortolkning og mulighed for at aktualisere ældre tekster

Da Jesus fik skæg

Men findes der ikke samtidige billeder af Jesus? Den ældste endnu bevarede kristne kunst er fra omkring år 200. I de romerske katakombe-grave portrætteres Jesus som en ung og flot fyr uden skæg. Kirkefædrenes teologiske pointer med Jesus' grimhed synes her glemt. Når frelseren skulle visualiseres i gudstjenestens sammenhæng, var det skønheden, der løb af med sejren.

Jesus som ung mand. Den gode hyrde eller kriophoros. Fresko fra Calixtus-katakombene, Rom. 200-tallet. © Wikimedia Commons.

De ikonografiske forbilleder for den unge, kønne Jesus var græsk-romerske afbildninger af guder som Dionysos, Apollon og Hermes Kriophoros. Den sidste bar på en vædder og dannede

forlæg for Jesus som den gode hyrde med lammet på nakken. Den unge hyrde-Jesus blev et populært visuelt symbol på opstandelsen og det evige liv, som kristendommen tilbød.

Det er først i 300-tallet, at Jesus begynder at blive portrætteret med skæg og langt hår, sådan som vi stereotypisk kender det fra kirkekunsten siden middelalderen. Forbilledet for den nye Jesus kan være skæggede guder som Zeus og Asklepios, filosoffer eller kejsere. Siden Hadrian i første halvdel af 100-tallet var mange kejsere nemlig begyndt at anlægge sig "filosof-skæg".

Når Jesus begynder at bære skæg i 300-tallet, er det næppe blot udtryk for tilfældig mode. Det falder sammen med en anden udvikling, nemlig kristendommens sejrsgang op gennem 300-tallet fra forfulgt religion til officiel statsreligion i det romerske imperium. Med andre ord får Jesus skæg, da kirken får magt. Han kan ikke længere være en ung knøs, men må blive herredømmets voksne ansigt.

Et af de ældste billeder af Jesus med skæg. Kristus pantokrator og traditio clevis. Mosaik fra Santa Costanza, Rom. 300-tallet. © Wikimedia Commons.

Kampen om Jesus' udseende

Jesus begynder altså at få skæg og langt hår i 300-tallet – sådan som vi kender ham. Men nye Jesusbilleder kommer stadig til. En muslimsk overlevering fra 800-tallet fortæller, at Muhammed møder Jesus som rødmosset med fregner. Forfatterpræsten Kaj Munk mente midt i 1930'erne, at Jesus måtte have været nordisk og blåøjet. Siden vendte Munk på en tallerken og skrev det anti-nazistiske skuespil *Han sidder ved smeltediglen* (1938), hvor en tysk arkæologiprofessor finder et potteskår med et originalportræt af Jesus – med jødiske træk. Og i USA hævdede afro-amerikanske borgerretsaktivister i 1960'erne, at Jesus i virkeligheden var sort.

Men vil man helt tæt på Jesus og hans mulige udseende, må man gå på jagt efter relikvier i Europas kristne middelalderkirker. Her opbevarer man duge og ligklæder, efter sigende med aftryk af Jesus' ansigt. Hertil kommer Jesus' forhud, hans mælketænder, navlestreng, skæg og negle. Tilsammen brudstykker af en anatomisk model – men næppe en original af slagsen. Og så kan man tage til Jerusalem på pilgrimsfærd og lede efter spor: i det syriske Skt. Markus-kloster, hvor munkene mener at opbevare evangelisten Lukas' oprindelige maleri af Maria med Jesusbarnet; på Via Dolorosa, hvor aftrykket i muren angiver, hvor Jesus støttede sin hånd på sin tunge vandring med korset; og på Oliebjerget, hvor et fodspor markerer, hvor Jesus tog afsæt til sin himmelfart.

I Nazaret står der omkring Bebudelseskirken et stort galleri med farverige mosaikker fra alverdens lande forestillende Maria med Jesusbarnet. Alle værker er forskellige, for hver nation, der har doneret en mosaik, har præget Madonnaen og barnet med lokale etniske træk, fx østasiatiske, indiske og afrikanske. Bibelen siger næsten intet om Jesus' udseende. Så meget desto mere står det åbent for fortolkning. Vis mig dit Jesusbillede, og jeg skal fortælle dig, hvem du er.

Her kan du læse mere

Callie Callon, *Reading Bodies: Physiognomy as a Strategy of Persuasion in Early Christian Discourse*. New York: Bloomsbury T&T Clark 2019, s. 131-155.

Michele Bacci, *The Many Faces of Christ: Portraying the Holy in the East and West, 300 to 1300*. London: Reaktion Books 2014, s. 97-222.

Stephen Moore, *God's Beauty Parlor and Other Queer Spaces in and around the Bible*. Stanford: Stanford University Press 2001, s. 90-130.

Sandra Kastfelt, *Den tidlige kristne billedverden*. København: Orbis 2020.